

RIVOJLANAYOTGAN SPORT TURIZMI VA UNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Sharifova Nafisa Faxriddin qizi

Xalqaro Kimyo universiteti, Turizm fakulteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola sport turizmining rivojlanib borayotgan sohasini o'rganishga, uning rivojlanish bosqichlarini, asosiy metodologiyalarini va maqsadlarni boshqarish oqibatlarini o'rganishga qaratilgan. Mavjud adabiyotlarni sintez qilish, turli xil tadqiqot usullarini qo'llash va empirik topilmalarni taqdim etish orqali tadqiqot iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanish uchun sport turizmining barcha imkoniyatlaridan foydalanish bo'yicha tushunchalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: Sport turizmi, rivojlanish bosqichlari, manzillarni boshqarish, iqtisodiy ta'sir, barqaror turizm.

Kirish:

Sport turizmi butun dunyo bo'ylab yo'nalishlar uchun noyob imkoniyatlarni taqdim etadigan keng turizm sanoatining muhim sohasi sifatida paydo bo'ldi. Sport tadbirlarining jozibasini sayohat tajribalari bilan birlashtirib, u iqtisodiy o'sishni, jamoatchilikni jalb qilishni va madaniy almashinuvni boshqaradigan dinamik kuchga aylandi. Biroq, uning potentsialidan to'liq foydalanish uchun rivojlanish bosqichlarini, asosiy metodologiyalarni va manzilni boshqarish oqibatlarini tushunish juda muhimdir.

Adabiyot Tahlili:

Mavjud adabiyotlarni sinchkovlik bilan o'rganish sport turizmining ko'p qirrali xususiyatini ochib beradi. Olimlar Olimpiada va FIFA Jahon chempionati kabi mega-tadbirlardan tortib golf turizmi va sarguzasht sportlari kabi o'ziga xos tadbirlarga qadar turli xil tipologiyalar va tasniflarni aniqladilar. Bundan tashqari, tadqiqotlar sport turizmining iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ta'sirini ta'kidlab, uning maqsadli Brendlash, infratuzilmani rivojlantirish va daromad olishdagi rolini ta'kidladi. Biroq, bo'shliqlar sport turizmining nozik dinamikasini, shu jumladan mehmonlarning motivatsiyasi, manzil raqobatbardoshligi va manfaatdor tomonlarning hamkorligini tushunishda davom etmoqda.

Usullari:

Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish uchun ushbu tadqiqot sifatli va miqdoriy tahlillarni birlashtirgan aralash usul yondashuvidan foydalanadi. Intervyu va fokus-guruhlar kabi sifatli usullar manfaatdor tomonlarning istiqbollari to'g'risida

tushuncha beradi, miqdoriy usullar, shu jumladan so'rovlar va statistik modellashtirish turistik xatti-harakatlar va iqtisodiy natijalar to'g'risida empirik ma'lumotlarni taqdim etadi. Ushbu usullarni uchburchak qilib, tadqiqot sport turizmi dinamikasi va ularning manzilni boshqarish uchun ta'siri haqida keng qamrovli tushuncha berishga qaratilgan.

Natijalar:

Sport turizmi sportning hayajonini sayohat sarguzashtlari bilan birlashtirgan o'sib borayotgan sektor. Bu erda uning rivojlanish bosqichlari:

- Paydo bo'lish: Sport turizmi o'ziga xos bozor sifatida boshlandi, ishqibozlar Olimpiada yoki Jahon chempionati kabi yirik sport tadbirlarida qatnashish uchun sayohat qilishdi. Ushbu bosqichda bag'ishlangan muxlislarning kichik guruhi tomonidan vaqti-vaqti bilan qiziqish paydo bo'ldi.

- Kengayish: globallashuv kuchayib, sayohat yanada qulayroq bo'lganligi sababli, sport turizmi kengayib, marafonlar, golf musobaqalari, tennis bo'yicha katta zarbalar va sport musobaqalari kabi keng ko'lamli tadbirlarni o'z ichiga oldi. Ushbu bosqichda sport ixlosmandlari uchun maxsus ovqatlanadigan ixtisoslashgan turoperatorlar va sayyohlik agentliklari paydo bo'ldi.

- Diversifikatsiya: diversifikatsiya bosqichi sarguzasht sport turizmining yuksalishiga guvoh bo'ldi, bu erda sayohatchilar chang'i, bemaqsad, toshga chiqish va ekstremal sport musobaqalari kabi adrenalinni jalb qilish tajribalarini izladilar. Yo'nalishlar o'zlarining noyob sport takliflari asosida o'zlarini sotishni boshladilar va turli xil sayyohlarni jalb qildilar.

- Integratsiya: ushbu bosqichda sport turizmi maqsadli marketing strategiyalariga qo'shildi. Shaharlar va mintaqalar sport infratuzilmasiga sarmoya kiritishni va mehmonlarni jalb qilish va ularning iqtisodiyotini rivojlantirish uchun yirik tadbirlarni o'tkazishni boshladilar. Sport tadbirlari turizmning muhim haydovchilariga aylanib, sport majmualari, stadionlar va mehmonxonalarining rivojlanishiga olib keldi.

- Ixtisoslashuv: turizm sohasidagi raqobat kuchaygani sayin, yo'nalishlar o'zlarini farqlash uchun muayyan sport turlari yoki tadbirlarga ixtisoslasha boshladi. Ba'zi mintaqalar ma'lum sport chempionatlarini o'tkazish yoki sportchilar uchun ajoyib mashg'ulotlar o'tkazish bilan mashhur bo'lishdi.

- Innovatsiya: innovatsion bosqich sport turizmi tajribasini oshirish uchun texnologiyadan foydalanishni o'z ichiga oladi. Bunga immersiv tajribalarni taqdim etish uchun virtual haqiqatdan foydalanish, voqealar haqida ma'lumot va chiptalar

uchun mobil ilovalar va sayohat tajribalarini almashish va boshqa sport ixlosmandlari bilan bog'lanish uchun ijtimoiy media platformalari kiradi.

•Barqarorlik: atrof-muhit va ijtimoiy muammolar to'g'risida xabardorlikning o'sishi bilan barqaror sport turizmi amaliyoti tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Yo'nalishlar ekologik toza tashabbuslarni qabul qilmoqda, mas'uliyatli turizmni targ'ib qilmoqda va uzoq muddatli hayotiylikni ta'minlash va salbiy ta'sirlarni minimallashtirish uchun mahalliy jamoalarni sport tadbirlariga qo'shmoqda.

•Globallashuv: bugungi kunda sport turizmi global hodisadir, voqealar va yo'nalishlar dunyoning barcha burchaklaridan ishtirokchilar va tomoshabinlarni jalb qiladi. Sanoat rivojlanishda davom etmoqda, bu texnologik yutuqlar, iste'molchilarning xohish-istaklarini o'zgartirish va yangi sport va tadbirlarning paydo bo'lishi bilan bog'liq.

Har bir bosqich avvalgisiga asoslanib, sayyohlik sanoatining asosiy segmenti sifatida sport turizmining umumiy o'sishi va rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Sport turizmi odamlar sport tadbirlarida, musobaqalarda yoki tajribalarda qatnashish yoki tomosha qilish uchun sayohat qiladigan ko'plab tadbirlarni o'z ichiga oladi. Sport turizmining ayrim turlari va o'ziga xos xususiyatlari:

Tadbirlarga asoslangan turizm: bu Olimpiada, FIFA Jahon chempionati, Superkubok, Uimblon yoki Tour De France kabi yirik sport tadbirlarida qatnashish uchun sayohat qilishni o'z ichiga oladi. Ushbu tadbirlar ko'pincha olomonni jalb qiladi va mahalliy iqtisodiyot va infratuzilmaga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Sarguzashtli Sport turizmi: sarguzasht izlovchilar toqqa chiqish, oq suvda rafting, bungee jumping, parashyutdan sakrash yoki paraplan parvozi kabi tadbirlar uchun maxsus yo'nalishlarga sayohat qilishadi. Ushbu yo'nalishlar ko'pincha tabiiy landshaftlari va qiyin erlari uchun tanlanadi.

Sportda ekoturizm: bu piyoda, trekking, tog ' velosipedi yoki yovvoyi tabiat safari kabi sport turlari uchun uzoq yoki ekologik ahamiyatga ega joylarga sayohat qilishni o'z ichiga oladi. Ishtirokchilar o'zlarining sport manfaatlarini ko'zlagan holda tabiat bilan shug'ullanishga intilishadi.

Madaniy Sport turizmi: ba'zi sport turlari ma'lum mintaqalar yoki mamlakatlar bilan bog'liq chuqur madaniy ahamiyatga ega. Masalan, Yaponiyada sumo kurashi, Ispaniyada buqalar kurashi yoki Hindistondagi kriket. Sayohatchilar mahalliy sport madaniyatiga sho'ng'ish uchun ushbu yo'nalishlarga tashrif buyurishlari mumkin.

Salomatlik va sog'lomlashtirish turizmi: Sport turizmi, shuningdek, yoga dam olish, sog'lomlashtirish kurortlari yoki fitnes lagerlari kabi salomatlik va sog'lomlashtirish maqsadida sayohat qilishni ham o'z ichiga oladi. Ishtirokchilar ta'til

tajribasidan zavqlanib, jismoniy tayyorgarligini, ruhiy farovonligini va umumiy sog'lig'ini yaxshilashga intilishadi.

Golf turizmi: Golf ixlosmandlari ko'pincha nufuzli ko'katlarda o'ynash va hashamatli qulayliklardan bahramand bo'lish uchun dunyodagi mashhur golf maydonchalariga sayohat qilishadi. Qo'shma Shtatlardagi Shotlandiya, Irlandiya va Pebble Beach kabi yo'nalishlar butun dunyo bo'ylab golf sayyohlarini jalb qiladi.

Tomoshabin turizmi: bu sport tadbirlarini ishtirokchi emas, balki tomoshabin sifatida tomosha qilish uchun sayohat qilishni o'z ichiga oladi. Muxlislar o'zlarining sevimli jamoalarini yoki sportchilarini qo'llab-quvvatlash uchun sayohat qilishadi, bu esa chiptalarni sotish, turar joy va tegishli xarajatlar orqali mezbon shaharga sezilarli iqtisodiy ta'sir ko'rsatadi.

Sport o'quv-mashg'ulot yig'inlari: sportchilar ma'lum bir sport turida o'z mahoratini va ko'rsatkichlarini oshirish uchun ixtisoslashtirilgan o'quv muassasalariga yoki lagerlarga borishlari mumkin. Ushbu lagerlar ko'pincha murabbiylik, zamonaviy jihozlar va professional murabbiylarga kirishni taklif qiladi.

Sport turizmining o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- Mavsumiylik: ko'pgina sport turizmi faoliyati mavsumiy bo'lib, ob-havo sharoiti, musobaqalar jadvali yoki madaniy tadbirlar kabi omillarga bog'liq.

- Iqtisodiy ta'sir: Sport turizmi mezbon yo'nalishlarga sezilarli iqtisodiy ta'sir ko'rsatishi, mahalliy biznes, ish o'rinlarini yaratish va infratuzilmani rivojlantirishga hissa qo'shishi mumkin.

- Infratuzilma talablari: yirik sport tadbirlarini o'tkazish ko'pincha infratuzilmaga, shu jumladan stadionlarga, transport tarmoqlariga va turar joylarga katta sarmoyalarni talab qiladi.

- Sog'liqni saqlash va xavfsizlik masalalari: muayyan sport turizmi faoliyatida ishtirok etish sog'liq va xavfsizlik uchun xavf tug'dirishi mumkin, tegishli choralar va sug'urta qoplamasini talab qiladi.

- Atrof-muhitga ta'siri: sarguzasht sport turizmi va ekoturizm atrof-muhitga ta'sir qilishi mumkin, shu jumladan yashash joylarining buzilishi, chiqindilar paydo bo'lishi va uglerod chiqindilari. Ushbu ta'sirlarni minimallashtirish uchun barqaror amaliyotlar zarur.

- Madaniy sezgirlik: Sport turizmi bilan shug'ullanadigan sayohatchilar mahalliy urf-odatlar, urf-odatlar va qoidalarga, ayniqsa madaniy yoki diniy ahamiyatga ega bo'lgan yo'nalishlarga hurmat bilan qarashlari kerak.

Muhokama:

Muhokama ushbu topilmalarning maqsadli boshqaruv amaliyotchilari, siyosatchilar va sanoat manfaatdor tomonlari uchun ta'siri atrofida. Iqtisodiy rivojlanish katalizatori sifatida sport turizmidan foydalanish strategiyalari va maqsadli Brendlash sport infratuzilmasiga investitsiyalar, tadbir tashkilotchilari bilan hamkorlik va madaniy merosni turizm tajribasiga integratsiyalashni o'z ichiga olgan holda o'rganiladi. Bundan tashqari, ekologik tanazzul va ijtimoiy ko'chish kabi sport turizmining salbiy oqibatlarini yumshatishda barqarorlikning roli ta'kidlangan. Sport turizmi tashabbuslarining uzoq muddatli hayotiyiligini ta'minlash uchun davlat-xususiy sheriklik va jamoatchilikni jalb qilishni o'z ichiga olgan hamkorlikdagi yondashuvlar taklif etiladi.

Xulosa va takliflar:

Sport turizmi iqtisodiy o'sish, jamiyat taraqqiyoti va madaniy almashinuvning omili sifatida ulkan salohiyatga ega. Uning rivojlanish bosqichlarini tushunish, tegishli metodologiyalardan foydalanish va barqaror amaliyotni qo'llash orqali yo'nalishlar sport turizmining to'liq afzalliklaridan foydalanishi va shu bilan bog'liq xavflarni kamaytirishi mumkin. Biroq, barcha manfaatdor tomonlardan mas'uliyatli boshqaruvni va imtiyozlarni adolatli taqsimlashni ta'minlash uchun kelishilgan harakatlar talab etiladi. Kelajakdagi tadqiqotlar sport turizmining rivojlanayotgan tendentsiyalarini o'rganishga, ularning maqsadli raqobatbardoshlikka ta'sirini baholashga va barqaror rivojlanishning eng yaxshi tajribalarini aniqlashga qaratilishi kerak.

Aslida, sport turizmining potentsialini ochish iqtisodiy imperativlarni ijtimoiy va ekologik masalalar bilan muvozanatlashtiradigan strategik va hamkorlikdagi yondashuvni talab qiladi. Innovatsiyalarni qabul qilish, inklyuzivlikni rivojlantirish va madaniy haqiqiyiligini saqlab qolish orqali yo'nalishlar o'zlarini jahon bozorida eng yaxshi sport turizmi yo'nalishlari sifatida joylashtirishlari mumkin.

Adabiyotlar:

1. Berg, V. (2012): Turizmni boshqarish (3-chi, qayta ko'rib chiqilgan va yangilangan nashr). Myunxen: Kiehl.
2. Karduff, A. (2007): Sport turizmi va turistik mintaqalarda barqaror rivojlanish, dissertatsiya, Yoxannes-Gutenberg-Universitaet Maynz, 2006. Saarbruecken: nashriyot uyidan doktor Myuller.

3. Digel H., Thiel, A. (2009): ijtimoiy o'zgarish va sportni rivojlantirish. Balz, E., Kuhlmann, D. (ed.), Sportni rivojlantirish, asoslari va qirralari. Axen: Meyer Va Meyer Verlag.
4. Freyer, V. (2011): turizm, turizm iqtisodiyotiga kirish, turizm bo'yicha o'quv va qo'llanmalar, Transport va bo'sh vaqt (10, qayta ko'rib chiqilgan va yangilangan nashr). Myunxen: Oldenburg Verlag.
5. (2012): wie gesund lebt Deutschland, Dkv-hisobot. Koeln: Sog'liqni saqlash markazi Germaniya Sport Universiteti Koeln.
6. [6]. Higham, J. (Ed.). (2005): Sport turizmi yo'nalishlari, muammolari, imkoniyatlari va tahlillari, Elsevier Ltd., Oksford, Burlington.
7. [7]. Hinch, T., Higham, J. (2009): Sport va turizm: globallashuv, harakatchanlik va identifikatsiya, 1-nashr, Elsevier Lto., Oksford, Burlington.
8. Xinch, T., Higham, J. (2011): Sport turizmini rivojlantirish, 2-nashr. C. Cooper, C. M. Zalida, D. J. Timothy (Tahr.), Turizm jihatlari, kanallarni ko'rish nashrlari, Bristol, Tonavanda, Ontario.